SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-maxsus son (5-jild)

2025

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V5SI10Y2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo oʻgʻli – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar boʻlimi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod Oʻktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b,;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent,;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Joʻraboy – falsafa fanlari doktori, professor;

Gʻaybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Moʻmin – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Oʻroqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Koʻchimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov Gʻaybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Togʻayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
5-jild, 10-maxsus son (noyabr, 2025). - 450 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Ismoilov Ubaydulla Mamat oʻgʻli
SUYIRLITEPA YODGORLIGIDA OLIB BORILGAN ARXEOLOGIK TADQIQOTLAR VA TOPILGAN AYRIM TANGALAR TAHLILI 11-19

Saidboboyeva Gulzora Nematjonovna
OʻZBEKISTON ELEKTR ENERGETIKA SANOATI RIVOJIDA D.P.ROZITNING OʻRNI 20-24

Umarov Sardor Yakubovich
XX ASRNING OXIRI-XXI ASR BOSHIDA GERMANIYA DAVLAT MOLIYASI VA BIRLASHTIRISHNING MOLIYAVIY OQIBATLARI........ 25-31

Eshonkulov Shaxzod Eshkuvatovich
AHOLINING LOKAL-ETNOGRAFIK GURUHLARI VA ULAR BILAN BOGʻLIQ TOPONIMLAR 32-37

Olimov Nodirbek Anvarjon oʻgʻli
QOʻQON XONLIGI ETNIK HOLATIGA OID MAʼLUMOTLAR (“TARIXI SHOHRUXIY” ASARI MISOLIDA) 38-41

Moʻminov Xusanboy Madaminjonovich, Daminova Mashhuraxon
DAVRIY MATBUOT VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI OʻRNI........ 42-45

Ahmedov Bahodir Ismailovich
OʻZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI AKADEMIYASINING TARIXIY BOSQICHLARI 46-55

Ravshanov Mahmud
ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH MAHORAT: YECHIMLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUV MASALALARI...... 56-59

Asadova Raʼno Baymanovna
OʻZBEKISTON VA HINDISTON OʻRTASIDAGI ILM-FAN HAMKORLIGI TARIXI VA ZAMONAVIY BOSQICHLARI 60-64

Qurbonova Margʻuba
OʻZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TIL SIYOSATI EVOLYUTSIYASI VA MILLIY IDENTITETNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI (1991–2025 YILLAR TAHLILI) 65-68

Kamolova Habiba Muhammadiyevna
SOBIQ SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SHAHRISABZ IQTISODIY INFRATUZILMASIDAGI ZIDDIYATLI OʻZGARISHLAR 69-74

Ergashev Umar Kuziyevich
XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGI GʻUZOR BEKLIGI AHOLISI TARIXI (HARDURI ETNOGRAFIK GURUHI MISOLIDA) 75-79

Ergashev Akhror
THE FACTORS THAT HAVE LED TO INTERNAL CRISES IN PAKISTAN, AND THE SUBSEQUENT STRENGTHENING OF THE MILITARY'S ROLE IN THE COUNTRY'S POLITICAL LIFE 80-88

Qurbonov Abbos Shonazarovich
SUN’IY INTELLEKT YORDAMIDA ARXIV HUJJATLARINI TAHLIL QILISH:
YANGI TARIXIY YONDASHUVLAR 89-93

Esanova Nilufar
CHET EL INVESTITSIYALARINING O‘ZBEKISTON SANOAT SIYOSATIDAGI O‘RNI:
XALQARO HAMKORLIK TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL
(QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA) 94-97

Askarxodjayev Yaminxon Muxammedovich
“MAORIF VA O‘QUTG‘UCHI” JURNALI “MEHNAT MAKTABI NIMA DEMAK?”
MAQOLASIDA O‘ZBEKISTON SSRDA AMALIY TA’LIM G‘OYASINING DASTLABKI
NAZARIY ASOSLARI (1925-YIL, 1-SONI MISOLIDA) 98-105

Ismatova Zulfizar
O‘ZBEK MILLIY KIYIMLARINING TAVSIFI VA TASNIFI 106-114

Abdualimova Durdona Shavkat qizi
G‘AZNAVIYLAR QUDRATINING YEMIRILISH NUQTASI 115-125

Xadjamuratova Matlyuba Xoshimovna
YOSHLARNI IJTIMOIY HIMOYA QILISH – TADQIQOTLARNING MUHIM YO‘NALISHI 126-129

Elboyeva Shaxnoza
ILMIY RAHBARLIK VA INNOVATSION BOSHQARUVDA
O‘ZBEK AYOL OLIMALARINING ROLI 130-134

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna
O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA GEOLOGIYA VA YENGIL SANOAT TARMOQLARI
O‘RTASIDAGI INTEGRATSIYANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 135-142

Jumaniyazov Nodirbek Odilbek o‘g‘li
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA
SANOAT TARKIBIY O‘ZGARISHLARIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR
(XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 143-151

Sharipova Gulchehra Farhod qizi
IMPROVING THE PRACTICAL MECHANISM OF EDUCATION QUALITY
MANAGEMENT BASED ON FOREIGN EXPERIENCE:
IN THE CASE OF JAPAN 152-157

Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o‘g‘li
MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIDA MAHALLIY BOSHQARUV TIZIMLARIDA SUN’IY
INTELLEKT QO‘LLASH TAJRIBASI: O‘ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR 158-162

Sharopov Nurmuhammad Bobirovich
DAVLAT SIYOSATI VA YASHIL IQTISODIYOT:
SUBSIDIYALAR, SOLIQ VA RAG‘BATLAR 163-166

Ibragimov Nodir Nusriddinovich
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION RIVOJLANISHNI TA’MINLASHDA EKONOMETRIK
PROGNOZLASH USLUBLARINING TAKOMILLASHTIRILGAN YONDASHUVLARI 167-174

Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH HAJMINI OSHIRISHDA BOZOR MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH 175-179

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Raupova Ra'no Sohibovna
GLOBALLASHUV VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IBN SINO MEROSIDAN FOYDALANISH 180-184

Mamayusupov Umidjon Kurbanovich
JAMIYATNI BOSHQARISHDA ILMIY BASHORATNING METODOLOGIK VA PROGNOSTIK VAZIFALARI 185-189

Ergashev Ozodbek Shavkatovich
YANGI DAVR G'ARB FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI 190-194

Alimova Shaxnoza Xamidovna
NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI TO'LAQONLI ISHTIROKI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR 195-205

Tolipov Baxtiyor
YOSHLAR IQTISODIY FAOLLIGINING TARIXIY GENEZISI VA RIVOJLANISH OMILLARI 206-211

Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich
AXBOROT TIZIMLARI, MAHSULOTLARI VA XIZMATLARIDAN AXBOROT BIZNESI MUHITINI YARATISH ASOSLARI 212-218

Abdullayeva Ziyoda Nabiyevna
RAQAMLI JAMIYATDA AXLOQIY ISHONCHNI AVTOMATIK BAHOLASH TIZIMI 219-225

Yekubova Mavluda Iskandarovna
RAQAMLASHGAN JAMIYATDA KOMMUNIKATIV REALLIK VA KOMMUNIKATIV RATSIONALLIK 226-232

Madraximov Atabek Abduraximovich
EKOLOGIK TARBIYA HAMDA BILIM – EKOLOGIK MADANIYAT POYDEVORI 233-238

Рахматов Нуриддин Негкадамович
МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ В ТВОРЧЕСТВЕ ХУСЕЙНА ВОИЗА КАШИФИ 239-243

Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna
YOSHLAR ORASIDA GIYOHVAND MODDALAR VA SPIRTLI ICHIMLIKLARGA QIZIQISHNING IJTIMOIY SABAB VA OQIBATLARI 244-247

Xudoykulov Azamat Beshumovich, Saidov Shomahmud Azamat o'g'li
INSON FALSAFASI 248-252

Baratova Madina Xasanovna
KAMBAG'AL OILA FARZANDLARINING IJTIMOIY FAOLLIGINI TA'MINLASH: INDIVIDUAL VA IJTIMOIY OMILLAR 253-259

Ismoilov Maxamadixon Isroilovich
IQTISODIY ADOLAT VA FAROVONLIK FALSAFASI: ETIK TAMOYILLAR VA IJTIMOIY NOMUTANOSIBLIKLAR TAHLILI 260-269

Obidov Asliddin Shavkatovich
COSMIC UNITY AND MORAL CONSCIOUSNESS: REINTERPRETING FARGHANI'S COSMOLOGY THROUGH CHITTICK'S LENS 270-274

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Kaniyazova Jupargul Orinbayevna
THE RETROSPECTIVE PLOT IN THE SHORT NOVELS OF CH.AITMATOV 275-280

Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна
СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СРАВНЕНИЯ НА ЛЕКСИЧЕСКОМ, СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОМ И МОРФОЛОГИЧЕСКОМ УРОВНЯХ (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗОВ А. И. КУПРИНА) 281-285

Sanaqulova Fayoza
REKLAMA MATNLARIDA METAFORA TURLARI VA YONDOSH HODISALAR 286-289

Ruzibayeva Aziza Kahramanovna
THE THEME OF EXILE AND ALIENATION IN BYRON'S POETRY 290-293

Norqobilova Nigora Uralovna
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI OLQISH VA QARG'ISH SO'ZLARNING LINGVOMADANIY SHARTLANISHI 294-298

Ahmedova Fayyoza Rashidovna
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM RIVOJLANISHINING INFRATUZILMAVIY, RAQAMLI VA SOTSIOMADANIY DRAYVERLARI 299-306

Elmuratova Zamira Khodjamuratovna
SOME PECULARITIES OF ENGLISH, KARAKALPAK AND TURKMEN PROVERBS ABOUT LABOR 307-310

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Sultanova Sabohat Alisherovna
FURTHER DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE FOR ASSESSMENT OF REGULATORY IMPACT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AS AN ELEMENT OF "SMART REGULATION" 311-317

Qushboqov Shohrux Xasan o'g'li
JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARINING TURLARI VA ULARNING FUQAROLIK-HUQUQIY MAQOMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI BORASIDA AYRIM MULOHAZALAR 318-328

Egamberdiyev Vohidjon Otabekovich
JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARIDAN OZOD ETILGAN SHAXSLARNI IJTIMOIY REABILITATSIYA QILISH VA MOSLASHTIRISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH 329-339

Xushvaqtov O'tkir Temirovich
VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN JINOYATLAR PROFILAKTIKASI BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIK NORMALARI TAHLILI 340-346

Leonid Khvan Borisovich, Zilola Gulimova
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PUBLIC ADMINISTRATION 347-353

Normatova Shirin Abdulnabiyevna
XOTIN-QIZLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKKA QARSHI KURASH BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIKDAGI BO'SHLIQLAR TAHLILI 354-362

Каюмова Асаля Султномуродовна
ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ РЕФОРМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ:
ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ 363-368

Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi
KRIPTOAKTIVLARGA OID JINOYATLAR VA XALQARO HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ... 369-377

Imomniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li
VIRTUAL MULKNING HUQUQIY REJIMI: SUI GENERIS YONDASHUV 378-392

Amonov Zavqiddin
ISLOM HUQUQIDA MULKIY HUQUQLAR PARADIGMASI 393-400

Saidmuradov Najmiddin Nabijonovich
YUQORI INSTANSIYA SUDLARIDA PROKUROR ISHTIROKINING
JINOYAT-PROTSESSUAL JIHATLARI 401-405

Makhmudjanova Mokhirakhon
ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENSURING GENDER EQUALITY........ 406-411

Нормуродова Азиза Азимжон кизи
СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИЗОБРАЖЕНИЙ:
ПОНЯТИЕ, ФОРМЫ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ 412-418

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Utkirov Nusrat
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA HARAKAT SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA MUAMMOLI-
MODULLI YONDASHUVLAR 419-424

Jamolova Shahlo Qobilovna
BO'LAJAK FIZIKA FANI O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI DASTURIY
TA'LIM VOSITALARIDAN FOYDALANIB RIVOJLANTIRISH METODIKASI
("REAL GAZLAR. MOLEKULALARARO O'ZARO TA'SIR. REAL GAZLAR.
VAN-DER-VAALS TENGLAMASI" MAVZU MISOLIDA) 425-428

Rasulova Moxidil
TIBBIYOT TA'LIMI TIZIMIDA FUNDAMENTAL FANLARNI O'ZLASHTIRISHDA TALABALAR
BILIMINI BAHOLASHNING ASOSIY SABABLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI 429-438

Ismailov Oybek Abdurasulovich
ANESTEZIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ENTRUSTABLE PROFESSIONAL
ACTIVITIES (EPA) TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANIB TALABALARGA MALAKAVIY
TA'LIM BERISH 439-445

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
BO'LAJAK IQTISODCHI MUTAXASSISLARNING KREATIV IQTISODIY FIKRLASHINI
RIVOJLANTIRISHDA PROBLEMALI VA LOYIHALI O'QITISH TEXNOLOGIYALARI 446-449

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 5 | Special Issue 10 | 2025
ISSN Online: 2181-1342

09.00.00 – FALSAFA FANLARI - PHILOSOPHICAL SCIENCES

Received: 20 October 2025
Accepted: 15 November 2025
Published: 30 November 2025

Article / Original Paper

GLOBALIZATION AND THE USE OF IBN SINA'S HERITAGE IN THE INFORMATION SOCIETY

Raupova Ra'no Sohibovna
Bukhara State University
Department of "History and Source Studies of Islam,
(PhD), Associate Professor

Abstract. This article analyzes the relevance of the great scholar Abu Ali Ibn Sina's scientific and philosophical heritage in the context of globalization and the information society, as well as its application in modern social and spiritual life. The paper examines Ibn Sina's views in the fields of science, ethics, education, upbringing, and medicine in relation to modern technologies, digital thinking, and spiritual values. It also explores the impact of globalization on human consciousness, cultural heritage, and the process of national identity formation, highlighting the importance of utilizing Ibn Sina's intellectual legacy in this context.

Keywords: globalization, information society, Ibn Sina, scientific heritage, spiritual values, digital thinking, education, upbringing.

GLOBALLASHUV VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IBN SINO MEROSIDAN FOYDALANISH

Raupova Ra'no Sohibovna
Buxoro davlat universiteti
"Islom tarixi va manbashunosligi, falsafa" kafedrasi
F.f.f.d (PhD), dotsent

Annotatsiya. Mazkur maqolada globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida buyuk alloma Abu Ali Ibn Sino ilmiy-falsafiy merosining dolzarbligi hamda uni zamonaviy ijtimoiy-ma'naviy hayotda qo'llash masalalari tahlil qilingan. Shuningdek Ibn Sinoning ilm-fan, axloq, ta'lim-tarbiya va tibbiyot sohasidagi qarashlari zamonaviy texnologiyalar, raqamli tafakkur va ma'naviy qadriyatlar uyg'unligida ko'rib chiqilib, hozirgi globallashuvning inson tafakkuriga, madaniy merosga va milliy o'zlikni anglash jarayonlariga ta'siri tahlil etilib, bu jarayonda Ibn Sino merosidan foydalanishning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, axborotlashgan jamiyat, Ibn Sino, ilmiy meros, ma'naviy qadriyatlar, raqamli tafakkur, ta'lim va tarbiya.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI10Y2025N28

Kirish. Biz ijtimoiy hayotning barcha jabhalarini globallashuvi va tezkorlik, kommunikatsiyalarning tez rivojlanishi, integratsiya va o'zaro bog'liqlik, yirik ko'lamli migratsiyalar va aholining ko'chishi, urbanizatsiya va ijtimoiy tuzilmalarning qayta tashkil topishi davrida yashamoqdamiz. Globallashuv insoniyat taraqqiyoti va jamiyat hayotining jahon miqyosida integratsiyalashishi natijasida sodir bo'layotgan jarayonlarning olamshumul ahamiyat kasb etishidir.

Dunyoda insonparvarlik tamoyillari va umuminsoniy tenglik asosidagi siyosiy qayta qurilmani qayta qurishning teran dunyoqarashisiz, butunjahon masshtabi miqyosida yangi siyosiy fikrlarni shakllantirmasdan turib, dunyoga keltirib boʻlmaydi. Oʻzbekistonning bugungi mustaqillik sharoitida oʻtmish ajdodlarimizning gʻoyalari, namunali ishlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Vatanimizning, jumladan Markaziy Osiyo xalqlarining shonli tarixidagi eng yorqin sahifalardan biri boʻlgan ilk oʻrta asrlar, yaʼni Uygʻonish davri ilm-fan, madaniyat, sanʼat, adabiyot, falsafiy, diniy fikrlar taraqqiyoti insoniyat tafakkur xazinasiga qoʻshilgan katta hissa boʻlib, asrlar mobaynida necha-necha avlodlarimizni oʼzining sermazmunligi, universalligi va insonparvarligi bilan hayratga solib kelmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Mazkur tadqiqotda globallashuv, axborotlashgan jamiyat va Ibn Sino merosining falsafiy mohiyatini yoritishga bagʻishlangan mahalliy va xorijiy manbalar tahlil qilindi. Xususan, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining ilm-fan va maʼnaviyatni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari, globallashuv jarayonlariga bagʻishlangan falsafiy asarlar, shuningdek, Ibn Sino asarlarining hozirgi davrda qayta nashr etilgan manbalari oʻrganildi. Adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, Ibn Sino merosi nafaqat oʻrta asr Sharq tafakkurining yuksak namunasidir, balki zamonaviy ilmiy va axloqiy qadriyatlar tizimida ham oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan. Tadqiqotchilar (J. Nasriddinov, A. Erkinov, A. Qodirov, hamda Gʻ. Aminova va boshqalar) asarlarida Ibn Sinoning ilmiy tafakkuri, insonparvarlik gʻoyalari, bilim va maʼnaviyat uygʻunligi masalalari keng yoritilgan. Tadqiqotda tahliliy, tarixiy-falsafiy, qiyosiy va konseptual yondashuv metodlari qoʻllanildi.

Natijalar va muhokama. "Markaziy Osiyoda, — deb yozadi akademik M.M.Xayrullayev, — IX-XII asrlarda vujudga kelgan va uni Ismoil Buxoriy, Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Margʻinoniy, Zamaxshariy kabi olimlari bilan jahonga mashhur qilgan madaniy yuksalish Renessans... davri boʻldi" [1, 8-9 b]. Bu davrda, yaʼni IX asr boshlarida bir tabarruk inson dunyoga keldiki, uning ziyosidan maʼnaviyat va maʼrifat olami yanada yorishdi.

Ibn Sino [2] — (Abu Ali xusayn ibn Abdulloh ibn Sino) (lot. Avitsenna, 980-1037 y.) Markaziy Osiyo xalqlari madaniyatini oʼrta asr sharoitida dunyo madaniyatining oldingi qatoriga olib chiqqan mutafakkirlardan biridir. U bizga 450 dan ortiq ilmiy, falsafiy, badiiy, ijtimoiy-siyosiy, tibbiyotga oid asarlarni meros qilib qoldirgan. Shulardan bizgacha 150 ga yaqini yetib kelgan.

Ibn Sino "Shifo kitobi" va "Tabiat durdonasi" asarlarida jismlarning oʻzaro aloqadorligi va bir-biriga taʼsiri tushunchalari orqali, oy, quyoshning odamlarga, hayvonot va oʻsimliklar olamiga taʼsiri, yomgʼir, qor, doʻl, sabzavotlar pishishining tezlashuvi, kishilar tanasida sodir boʻladigan oʻzgarishlarning asl sabablarini yoritib bergan. Ibn Sinoning fikricha inson omiliga tabiiy va ijtimoiy muhitlarning taʼsiri alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, uning taraqqiyotiga jonli mushohada va ijtimoiy tabaqalarning taʼsiri muhim ekanligi qayd etilgan. [3, 40 b] Voqelikni maʼnaviy oʻzlashtirish inson zotiga xos. Insonning hayvonlardan farqi shundaki, Olloh unga aql inʼom etgan. U tufayli, inson, ezgulikni yovuzlikdan, intellektual intellektual yetuklikni yolgʻon-yashiq, adashishdan, doʻstni dushmandan ajrata oladi. Aql nuri insonni tasodifiy kuchlar taʼsiridan ozod shaxsga aylantiradi. Aql "donishmandlik tarozisi"dir. Bilish jarayonida, sezgi aʼzolari va ularga tayangan, mushohada aqlning eng yaqin koʻmakchilari vazifasini bajaradi. Mantiq ilmi vositasida, inson, bilmagan narsasini, oldin bilib olgan narsasi orqali, bilib boradi, toʻgʻri tafakkur yuritish koʻnikmalarini hosil qiladi.

Tadqiqot davomida globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida Ibn Sino ilmiy-falsafiy merosining ahamiyati turli jihatdan tahlil qilindi. Hozirgi zamonda inson tafakkuri va ijtimoiy hayotning raqamli texnologiyalar ta’sirida oʻzgarib borayotgani, ma’naviy qadriyatlar tizimida esa ayrim ziddiyatlar yuzaga kelayotgani kuzatildi. Shu nuqtai nazardan Ibn Sino merosini chuqur oʻrganish va uni zamonaviy axborot muhitiga uygʻunlashtirish zaruriyati aniqlashtirildi.

Muhokamalar shuni koʻrsatadiki, Ibn Sino asarlarida ilgari surilgan ilm-fan, axloq, ma’naviyat va tafakkur birligi haqidagi gʻoyalar bugungi kunda ham oʻz dolzarbligini saqlab qolmoqda. U insonni bilim, axloq va ruhiy poklik asosida kamol topishga chorlaydi. Globallashuv davrida esa bu gʻoyalar insonni ma’naviy parokandalikdan asrash, axborot oqimida mustaqil fikrlashni shakllantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uygʻunlashtirish uchun muhim metodologik asos boʻlib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga koʻra:

1. Ibn Sino merosi globallashuv jarayonlarida insonni ma’naviy jihatdan barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi.
2. Uning ilmiy va axloqiy qarashlari axborotlashgan jamiyatda tafakkur madaniyatini rivojlantirish, ilmiy izlanishlarga falsafiy yoʻnalish berish imkonini yaratadi.
3. Ibn Sino gʻoyalari zamonaviy ta’lim tizimida integrativ yondashuvni, ya’ni ilmiy bilim bilan ma’naviy qadriyatlarning uygʻun holda rivojlanishini ta’minlashda metodik asos boʻla oladi.
4. Axborot texnologiyalarining keng qoʻllanilishi sharoitida Ibn Sino merosidan foydalanish yoshlar ongida axloqiy mas’uliyat, ilmiy izlanish ruhi va insonparvarlik tuygʻusini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, Ibn Sino merosi globallashuv va raqamli asrda inson tafakkurini yangilash, ilmiy-axloqiy muvozanatni tiklash hamda barqaror ma’naviy taraqqiyotga erishish yoʻlida bebaho manba sifatida qadrlanadi.

Ibn Sino, Gʻazzoliy kabi buyuk zotlar uchun xam bilimning oliy pogʻonasini kashf etish oson boʻlmagan. Buni ularning biografiyalariga bagʻishlangan asarlardan bilish mumkin. Lekin ushbu biografik materialdan insoniyat bundan buyon qaysi yoʻldan borishi kerakligini aniqlash qiyin. Buning ustiga Gʻazzoliy ratsional tafakkur shakli sifatida falsafaning kamchiliklarini oʻzining koʻpchilik asarlarida, ayniqsa, “Taxofot al-falosifa” (“falsafaga raddiya” yoki “falsafadagi ziddiyatlar”) va “Al-Munqaz min ad-dalil” (“xatolardan qaytaruvchi”) kabi asarlarida yaxshi yoritib bergan va eng toʻgʻri yoʻl deb soʻfiylar yoʻlini (irratsionallikni) koʻrsatib bergan boʻlsa, Ibn Rushd “Raddiyaga raddiya” nomli yirik asarni yozib Gʻazzoliyning fikrlariga qarshi chiqqan va falsafaning asl mavqeyini tiklashga intilgan edi.

Ibn Sino ijodida esa uzoq vaqt mobaynida ratsional falsafiy tafakkur taraqqiyoti sodir boʻlib, keyinchalik uning ham soʻfiylik yoʻliga mayl qilgani koʻrinadi. Uning “Tayr qissasi”, “Salamon va Ibsol”, “Hay ibn Yaxzon” falsafiy qissalari hamda “Risolai ishq” asari shundan dalolat beradi. Shu asarlarida Ibn Sino insonning mistik bilimga qanday erishishi mumkinligini koʻrsatgan. Ortodoksal din vakillari esa insonlar ham paygʻambar boʻlishi mumkin Ibn Sinoni bid’atda, degan fikrni bildirgani e’tiqodsizlikda aybladilar. Yuqoridagi sharoit din bilan falsafa orasida keskin ajralish, qarama qarshilikni keltirib chiqardi. Shundan keyin Gʻarb ma’naviyatida ratsional falsafaning mustaqil taraqqiyoti davri boshlandi. uchun keyingi taraqqiyoti falsafasida falsafaning Gʻarb ratsionallashuv, nazariy fanlar bilan uzviy bogʻlanish

yoʻlidan ketdi. Bu falsafa oʻzining ezoterik manbaidan uzoqlasha bordi. Ayni zamonda ortodoksal dinning ezoterik (irratsional, mistik) jihati orasida ham ajralish kuchaydi. Buni Mansur Halloj, Nasimiy va boshqa soʻfiylarning fojiali qismatlari misolida koʻrish mumkin. (Shularning natijasida hozirgi insoniyat maʼnaviy krizisni boshdan) koʻrsatganiday kechirmoqda. Lekin XX asr mashhur Hind faylasufi A. Gxoshning qadimgi (metafizikasining), Sharq ratsional falsafasining xususan, Hind falsafasining Gʻarb falsafasidan katta tarixiy oliy haqiqatning farqi bor edi. “Sharq donishmandlari — deydi u tabiatini intellekt (aql) yordamida aniqlashga harakat qilganlar. Lekin ular, birinchidan, intellektni haqiqatni kashf etishning eng oliy u ana shu vositasi deb hisoblamaganlar, balki uni ikkinchi oʻringa qoʻyganlar. Birinchi oʻringa hamisha ruhiy, intuitiv bilimni qoʻyganlar. Bilimga zid keladigan intellektual fikrlarni nohaqiqiy deb hisoblaganlar; ikkinchidan xar bitta falsafa ongni oliy “xol” ga erishtiradigan oʻz amaliy yoʻli (tariqati) bilan qurollangan edi. Shu tarzda, garchi ish fikriy jarayondan boshlangan taqdirda ham, ularning maqsadlari oʻzlarini intellektual bilish doirasidan pirovard chiqaradigan “xol” ga erishuvdan iborat boʻlgan” .[4,22-26b] toʻgʻri tushuntirishicha, Yevropa falsafasida esa, A. Gxoshning qarama qarshi anʼana shakllandi. “Fikr, intellekt, mantiqiy aql va hatto eng oliy chegara deb tobora koʻproq eng oliy vosita qaraladigan boʻla bordi”. Shuning uchun Yevropa falsafiy tafakkuri hattoki Xudoni yoki Mutlaqdan (Absolyutni) bilishga intilgan chogʻida xam intellekt doirasidan tashqariga chiqmadi. Lekin intellekt oliy Haqiqatni yaxlit xolda bilishga qodir emas; u faqat Haqiqatni qidirib yurishi, goho uning ayrim (fragmentar) obrazlarini tutib olishi va ularni bir-birlari bilan qoʻshishga urinishi mumkin. Lekin u oliy Haqiqatni bila olmaydi; u faqat sunʼiy obrazlar yoki obrazlar kombinatsiyasini yaratib, uni tasavvur etishga urinishi mumkin xolos. Shuning uchun Yevropa fikriy taraqqiyotining natijasi agnostitsizm boʻlishi kerak edi.

A. Gxoshning bu fikrlaridan kelib chiqib, Ibn Rushd va Gʻazzoliy oralaridagi ziddiyatni, yaʼni ratsional tafakkurning Ruxiylikka (irratsionallikka nisbati masalasida kelib chiqqan bahsni quyidagicha yechish mumkin. Ratsional tafakkur va uning oliy shakli boʻlgan ratsional falsafa insoniyat ongining irratsional bosqichga koʻtarilishiga qadar kerak boʻladigan muhim pog’onadir. Bu pogʻona agar yaxshi rivojlantirilsa inson koʻtarilishi kerak boʻlgan boshqa, oliy pog’ona mavjudligini tan olishga olib keladi. Lekin sof intellekt (gorizontal faoliyat) sohasida qolib ketish haqiqatni bilishga yordam bera olmaydi. Shuning uchun xam Ibn Sinoday buyuk aql egalari ratsional tafakkur doirasidan chiqib, oliy haqiqatni bilish pogʻonasiga koʻtarilganlar. Ibn Sino ijodiy evolyutsiyasi misolida biz ratsional va irratsional ong orasidagi bogʻlanish manzarasini, uning naqadar murakkabligini tasavvur etolamiz. Lekin Ibn Sino yashagan u davrlarda ratsionallikdan chiqqan irratsionallikka koʻtarilish ayrim buyuk shaxslar oldida turgan muammo edi, endilikda butun insoniyat, hech boʻlmaganda uning eng oliy, intellektual qatlami shunday pogʻonaga koʻtarilishi imkoniyati pishib yetildi. Bir vaqtlar evolyutsiya zanjirida “aqlli inson” boʻlsa, endi qanday ajralib dunyosidan hayvonot “Supramental insonning” butun insoniyatdan ajralib chiqadigan vaqti keldi. [5, 218 b] Bunday inson uchun din, falsafa, sanʼat, fan ayrim xolda emas, balki bir butun, oʻzaro integrallashgan xolda mavjud. Shuning uchun bu insoniyat uchun yo din, yo falsafa, yo fan degan muammo yoʻq, balki hammasi ham oʻz oʻrnida kerak, degan yechim bor. Forobiy, Ibn Sino, Gʻazzoliy, A. Gxosh kabi buyuk xizmat egalari oʻz faoliyatlari bilan shu yoʻlni koʻrsatib berdilar.

Xulosa oʻrnida taʼkidlash joizki, Globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida insoniyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biri - texnologik taraqqiyot bilan bir qatorda

ma’naviy-axloqiy yuksalishni ham ta’minlashdir. Shu nuqtai nazardan, buyuk alloma Abu Ali Ibn Sino merosi zamonaviy inson tafakkurining yoʻlchi yulduziga aylanmoqda. Uning ilmiy-falsafiy qarashlari insonni borliqni bilishga, oʻz “men”ini anglashga, ruhiy poklanish va tafakkur yuksalishiga chorlaydi.

Ibn Sino merosidan foydalanish globallashuvning murakkab jarayonlari ichida insoniyatni ma’naviy tanazzuldan asrash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uygʻunlashtirish, tafakkur madaniyatini rivojlantirish uchun mustahkam nazariy asos boʻlib xizmat qiladi.

Bugungi axborotlashgan davrda allomaning ilm va axloqni bir butun tizim sifatida koʻrgan qarashlari bizni faqat texnik yoki iqtisodiy yutuqlarga emas, balki ma’naviy kamolot sari yoʻnaltiradi. Shuning uchun Ibn Sino merosidan foydalanish nafaqat tarixiy qadriyatni anglash, balki zamonaviy jamiyatni ma’naviy uygʻotish, insonni ruhiy va intellektual jihatdan mukammallashtirishning falsafiy mezonidir.

Adabiyotlar/Литературы/References:

1. Хайруллаев М.М. Темурийлар ва Марказий Осиё Ренессанси// “Шарқшунослик” тўплами. 1996, 7-сон. 8-9-6.
2. Киска фалсафий лухат. / Навоий. -Т.: Шарқ, 2002.
3. Комилов Н. Тасаввуф ёки комил инсон ахлоки. К.I. -Т.: Ёзувчи, 1996.
4. Ш. Каххорова “Метафизика таълимот ва услуб сифатида” // “Фалсафа ва хукук” журнали, 2004, №1 22 26 бетлар.
5. Сатирем. Шри Ауробиндо, или путешествие сознания. Бишкек, 1992, 218 - 219 бетлар.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).